

THE WORLD BANK
IBRD • IDA | WORLD BANK GROUP

**ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
МУАССИСАИ ДАВЛАТИИ «РУШДИ СОҲИБКОРӢ ДАР
СОҲАИ КИШОВАРЗӢ»**

ЛОИҲАИ ТИҶОРАТКУНОНИИ СОҲАИ КИШОВАРЗӢ

ДУШАНБЕ

Лоиҳаи тичоратикунонии соҳаи кишоварзӣ

- **Рақами лоиҳа:** P132652
- **Маблағи умумӣ:** 22 млн. доллари ИМА
- **Донор:** Бонки Умумичаҳонӣ
- **Агентҳои иҷрокунанда:** Вазорати кишоварзии ҚТ;
Вазорати молияи ҚТ;
- **Иҷрокунанда:** Муассисаи давлатии «Рушди соҳибкорӣ дар соҳаи кишоварзӣ»;
Муассисаи давлатии Маркази татбиқи лоиҳаҳои «Дастрасӣ ба маблағгузориҳои сабз ва маблағҳои рушди деҳот» - и назди Вазорати молияи ҚТ;
- **Давраи татбиқ:** 2015- 2021
- **Минтақаҳои татбиқ:** Вилоятҳои Хатлон ва Суғд, НТҚ

Ҳадафи рушди Лоиҳа (МД РССК) баланд бардоштани малакаи соҳибқориҳои фермерҳо ва корхонаҳои коркарди маҳсулоти кишоварзӣ тавассути беҳтар намудани занҷираи арзиши иловашудаи маҳсулотҳои муайян ва ҳамқориҳои самаранок бо дастрасии маблағ ва баланд бардоштани иқтидори қориҳои баҳрабарандагони Лоиҳа.

Баҳрабарандагони бевоситаи Лоиҳа:

- Иттиҳодияҳои истеҳсолкунандагон ва фермерҳои самти тичоратӣ дошта, корхонаҳои агросаноатӣ ва дилерҳои дар доираи Занҷираи арзиши иловашуда (ЗАИ) ва ҳамқориҳои самаранок аз ҷониби Лоиҳа дастгириёбанда;
- Ташкилотҳои амонатии қарзии хурд;
- муассисаҳои ҷамъиятӣ ва илмӣ.

Фаъолияти Лоиҳа бо хоҷагиҳои хурд ва миёна равона шуда, намуди махсуси дастгириҳо ба хоҷагиҳо ва фермерҳои ниҳоят хурдро дар бар мегирад. Дар назар дошта шудааст, ки Лоиҳа тақрибан 16 000 баҳрабарандагонро фаро мегирад ва дар он на камтар аз 30%-и онҳоро бояд занон ташкил диҳанд.

Лоиҳа ба дастгирии вусъати тичоратқунонии соҳаи кишоварзӣ, мустақамқунонии алоқаи байни истеҳсолкунандагону коркардқунон ва ба дастгирии иттиҳодияҳои истеҳсолкунандагоне, ки дар навбати худ, барои амалиқунонии Барномаҳои нави ислоҳоти аграрии аз ҷониби Ҳукумат ва донорҳо таҳияшуда, равона шудааст.

Дар ин раванд ба баланд бардоштани қобилияти насли нави фермерҳои хурди хусусӣ дар фаъолиятҳои бозарғониашон диққати махсус дода мешавад.

Лоиҳа аз компонентҳои зерин иборат аст:

(i). Компоненти I: Тақвияти дониш ва маҳорати техникӣ оиди дастгирии раванди тичоратқунонӣ. Ин компонент барои баланд бардоштани дониш ва

маҳорати техникий ширкаткунандагон, таъсиси ЗАИ ва муносибатҳои самараноки шарикона равона шудааст. Дастгирӣ ба шакли чорабиниҳои гуруҳӣ (омӯзиш) ва ёрии техникий инфиродӣ (хизматрасониҳои машваратӣ) ба роҳ монда мешавад.

Баҳрабарандагони ин фаъолият тақрибан 12 500 нафар хоҳанд шуд, аз он ҷумла саҳмдорони (ҳам занону ҳам мардон) хоҷагиҳои фермерии хурд, ва инчунин роҳбарон ва коркунони корхонаҳои агросаноатӣ, корхонаҳои коркарди маҳсулоти хоҷагӣ.

Зеркомпоненти 1.1. Рушди Занҷираи арзиши иловашуда/шарикӣ истеҳсоли намудҳои фаъолиятҳои зеринро дар бар мегирад:

- муайянсозӣ ва таҳияи стратегия барои ҳалли мушкилотҳои асосии соҳа;
- баланд бардоштани иқтидори истеҳсолкунандагон ва дастрасӣ ба технологияҳои муосир;
- беҳтар намудани маълумот оиди бозор, байни иштирокчиёни ЗАИ аз аввал то ба охир.

Мутаносибан, фаъолияти ин зеркомпонент аз ду кластери асосӣ иборат мебошанд:

- Чорабинӣ оид ба тақвияти ЗАИ;
- Банақшагирӣ ва раҳнамоии инкишофи иқтидор;

Дар доираи ин зеркомпонент оиди рушди ЗАИ фурӯши маҳсулотҳои зерин ба нақша гирифта шудааст:

- Зардолу;
- Маҳсулоти ширӣ;
- Себ ва нок;
- Лиму;
- Маҳсулотҳои дигар дар давоми татбиқи Лоиха, дар асоси имкониятҳо ва талаботи бозор, муайян карда мешаванд.

Инчунин фаъолиятҳои зерин гузаронида мешаванд:

- таҳлили ЗАИ маҳсулот;
- омӯзиши талаботи бозор;
- машваратҳои техникӣ;
- ширкат дар намоишгоҳҳои байналмиллалӣ ва дохилӣ;
- ташкил ва мувофиқаи қитъаҳои намоишӣ “business model”;
- раҳнамоии деҳқонон ва истеҳсолкунандагон барои дастрасӣ ба қарзҳои (кредит) дарозмуддат (мусоидат кардан дар тайёр намудани бизнес-нақшаҳо ва пешниҳодҳои грантӣ).

Бақайдгирӣ ва идоракунии инкишофи иқтидор

Баҳри беҳтар намудани ЗАИ ба баҳрабарандагони Лоиха зарур аст, ки аз омӯзишҳои махсуси соҳавӣ гузаранд.

Вобаста ба ин чорабиниҳои зерин пешбинӣ шудаанд:

- таҳияи барномаҳои таълимие, ки тамоми модулҳои таълимиро дар бар мегиранд;
- интихоби инструкторони соҳибтаҷриба барои гузаронидани “Тренинг барои тренерҳо”;
- ташкил ва гузаронидани “Тренингҳо барои тренерҳо”;
- назорати раванди омӯзишҳо;
- пешниҳоди машваратҳои муфид барои корхонаҳои коркард ва истеҳсолкунандагон;
- назорати фаъолиятҳои машваратӣ.

Зеркомпоненти 1.2. Омӯзиш ва хизматрасониҳои машваратӣ фаъолиятҳои зеринро дар бар мегиранд:

- Маблағгузориҳои тренингҳои густурда барои истеҳсолкунандагон, барои гурӯҳҳои худтаъсиси хоҷагиҳои деҳқонӣ ва шахсӣ, заминҳои наздиқавлигӣ дошта, инчунин барои чорводорон. Ҳамзамон, машваратҳои сайёр барои истеҳсолкунандагон дар назар аст;

- таъсиси қитъаҳои намоишӣ;

- Хизматрасониҳои машваратӣ барои деҳқонон ва гурӯҳҳои истеҳсолкунандагоне, ки барои ҷорӣ намудани навоариҳо дар доираи ЗАИ омода ҳастанд;

Дар сатҳи истеҳсолкунандагон барои гурӯҳҳои ба таври ихтиёрӣ таъсисёфтаи хоҷагиҳои деҳқонӣ ва хонаводаҳо (ки дар онҳо замон бартарият доранд) бо заминҳои масоҳаташ то 2 га ба ҳар як саҳмдор/аъзои хонавода ва фермерҳои инфиродӣ бо заминҳои масоҳаташ то 10 га рост меояд, омӯзиш гузаронида мешавад.

Барномаи омӯзишӣ ба се модул тақсим мешаванд: ҳамаи қисматҳои амалкунандаи мувофиқ ва стандартҳои соҳаи кишоварзӣ, аз он ҷумла Маҷмӯи Идоракунии Истеҳсолот (МИИ), Ҷамъоварӣ ва Нигоҳдории Ҳосил (ҶНҲ) ва инчунин Сифат, Азнавкоркардабарорӣ ва Бозоршиносӣ (САБ).

Омӯзиш мувофиқи МИИ доираи васеи технология ва таҷрибаи истеҳсолии мутобиқшудаи ба истеҳсолотҳои мавҷуд буда ва ё нава, ки аз ҷониби гурӯҳҳои истеҳсолӣ парвариш меёбанд, дар бар мегирад. Модулҳои мушаххас - хок, идоракунии захираҳои обӣ, тақвияти системаҳои коркарди хок, сарчашмаҳои захираҳои хоҷагии қишлоқ, гуногунӣ ва интихоби тухмиҳо, ниҳолшиносӣ, киштгардониро дар бар мегиранд.

Ҷорӣ намудани системаҳои якҷояи муҳофизати растаниҳо, ки усулҳои агротехникии парвариши навҳои устувор, усулҳои ҳифз ва ташвиқи этномоғағҳо ва дигар организмҳои муфид, инчунин истифодаи самараноки нуриҳо ва маводҳои органикии минералӣ ва биологӣ, ҷиҳати нигоҳдории ҳайвоноти солим, рушди боғдорӣ, сабзавоткорӣ, полизкорӣ ва ситруспарвариро дар бар мегиранд.

Модулҳои омӯзишии ЧНХ методҳои чамбоварии ҳосил, пешгирии камшавии ҳосил ва талафоти баъди чамбоварӣ, инчунин талабот ба нигоҳдориро дар бар хоҳанд гирифт.

Оғози омӯзиши САБ модули оиди беҳтаркунии бозоршиносӣ тариқи ташаккул ва фаъолиятҳои гурӯҳҳои истеҳсолкунандагон, ё иттиҳодияҳо, муносибатҳои самараноки шарикона, беҳатарии маҳсулотҳои истеҳсоли дар сатҳи фермаҳо, роҳҳо ва қоидаҳои раванди гуногуни коркард, ЗАИ ва намудҳои мухталифи бозоршиносӣ, ҳамчунин истофодабарии шабакаи Интернетӣ ва системаҳои иттилоотӣ дар бораи нархномаҳо, таҳлили молиявии ҳосилот ва фермаҳо, стандартҳои сифатро дар бар хоҳад дошт.

Модули алоҳидаи таълимии масъалаҳои иҷтимоӣ масъалаҳои зеринро дар бар мегирад:

- тренинг оиди ҳуқуқи заминдорӣ, дар асоси Кодекси амалкунандаи замин ва дигар санадҳои қонунгузорӣ;
- қонунгузории миллӣ оиди истифодаи меҳнати маҷбурии калонсолон ва хурдсолон;
- омӯзишҳо барои занон бо мақсади омода намудани маҳсулоти хурокаи сифатнок дар хонаводаҳо, инчунин тарзҳои баланд бардоштани арзиши истеъмолии маҳсулоти истеҳсолшуда дар хонаводаҳо.

Соҳтори тамоми чорабиниҳои омӯзишӣ чанбаҳои гендериро дар назар хоҳад дошт.

Хизматрасониҳои машваратӣ (ХМ) дар хоҷагиҳо, дар ҷойҳои муқарраршуда, дастраси гурӯҳҳои истеҳсолкунандагон ё иттиҳодияҳои фермерҳои, ки кӯшиши таҳияи алоқаҳои нав ва инноватсионӣ бо ЗАИ ҷудошуда доранд, амалӣ мегарданд.

Машваратҳо ҷиҳати масъалаҳои ташаккул ва ё фаъолиятҳои зерин пешниҳод мешаванд:

- низомҳои таҳқизоткунонӣ ва обёрии муосир;
- низоми диверсификация бо тарзи амалӣ намудани истеҳсоли маҳсулотҳои ҷолиб ва ғоиданок;
- зироатҳои гармхонагӣ;
- раванди тижораткунонии гурӯҳҳо ё ширкатҳои истеҳсолӣ;
- бозоршиносӣ ва корхонаҳои коркард;
- роҳҳои сермаҳсулкунии маводҳои хеш.
- истифодаи нуриҳои минералӣ ва захримиқатҳо дар доираи талаботи экологӣ.

Омузишҳои оянда, ба устувор шудани гурӯҳи истеҳсолкунандагон ва муносибатҳои самараноки дӯстона, ҷиҳати бунёди таъсири миқёс дар бозори молҳо ва хариди захираҳои хоҷагиҳои қишлоқ, дар асоси шартҳои манфиатноктар, инчунин рушди муносибатҳои шартномавӣ бо хариддорон ва коркардкунон мусоидат мекунад.

Омузиш ҳамчунин стратегияи баландшавии ғоида, муайян ва арзёбии имкониятҳои нави тижорат, идоракунии тижорат, малакаи гузаронидани

гуфтушунид, ҳамлу накл, муҳофизаткунонӣ, ба навъҳо чудокунӣ ва назорати сифатро дар бар хоҳад гирифт.

Истилоҳи сифат, ки дар рафти омӯзиш барассӣ мешавад, ба принципҳои GAP ва HACCP мувофиқ аст.

Барои намунаи тичораткунонӣ иштирок дар намоишҳо ва дигар чорабиниҳои ҷиҳати дастгирии бозоршиносӣ, ҷӣ дар дохили кишвар ва ҷӣ дар сатҳи байналмиллалӣ пешбинӣ шудааст.

(ii). Компоненти II: Дастрасии молияӣ барои корхонаҳои агросаноатӣ ва хоҷагиҳои тичоратии хурд.

Ин компонент, тичораткунонии соҳаи кишоварзиро аз ҳисоби баланд бардоштани дастрасӣ ба сармоягузории миёнамӯҳлати молияӣ барои корхонаҳои агросаноатии калон, таъмини сармояи ибтидоӣ ба шакли грант барои хоҷагиҳои хурде, ки ба гуруҳҳои истехсоли шомиланд, дастгирӣ менамояд.

Сармоягузорӣ дар бар мегирад: беҳтар намудани технологияҳои дохили хоҷагӣ, нигоҳдорӣ, азнавкоркардукунии маҳсулотҳои наф, бозоршиносӣ, баланд бардоштани сифат ва амнияти маҳсулотҳои озӯқаворӣ.

Зеркомпоненти 2.1. Хатти қарзӣ барои сармоягузории миёнамӯҳлат/лизингҳо ва дастгирии Занҷираи арзиши иловашуда.

Ин компонент тавассути Муассисаи давлатии Маркази татбиқи лоиҳаҳои «Дастрасӣ ба маблағгузории сабз ва молияи рушди деҳот» - и назди Вазорати молияи ҚТ бо мақсади рушди соҳаҳои хусусӣ амалӣ мешавад. Маблағҳои пулӣ тавассути бонкҳои тичоратӣ ва корхонаҳои молявии хурди зерин дастрас карда мешаванд:

- ЧСПТАҚҲ «Имон Интернейшнл»;
- ЧДММ «Хумо»;
- ЧДММ «Дастрас»;
- ЧДММ «Арванд»;
- ЧСК «Эсхата Банк»;
- ЧДММ «Оксус».

Хатти қарзӣ маҳсулотҳои қарзии зеринро дар бар мегирад:

- Қарзҳои миёнамӯҳлат ва лизингҳо барои сармоягузорӣ, ҷиҳати маблағгузори таҳҷизоти ҳозиразамон ва истеҳсолот тавассути технологияи муосир, ҷудо карда мешаванд;
- Дастрасӣ ба маблағ ҷиҳати рушди ЗАИ -и маҳсулот.

Қарзҳо (кредит) барои истеҳсолкунандагони маҳсулотҳои хоҷагии қишлоқ, корхонаҳои коркардкунанда, ва дигар корхонаҳои иштироккунандаи ЗАИ-и маҳсулот ҷудо карда мешаванд.

Мониторинг ва арзёбии риояи талаботҳои иҷтимоӣ - экологии Бонки Умумичаҳонӣ аз тарафи қарзгирандагонро мушовирони МД РССК дар ҳамкориҳои зич бо экспертҳои Ташкилотҳои амонатии молиявии хурд ва Маркази амаликунандаи Лоихаҳо дар назди Вазорати Молияи ҚТ мегузаронанд.

Зеркомпоненти 2.2. Грант.

Пешниҳоди грантҳо бо мақсади тичораткунонӣ барои дастгирии таъмини талабот ба сармоягузорӣ (нигоҳдорӣ, техникаи хоҷагии қишлоқ, таҳҷизот барои тичорат, коркарди ҷузъҳои хурд ва дигар таҷҳизотҳо) ва хароҷоти истеҳсоли (чун тухмиҳо ва нуриҳои баландсифат) фермерҳои хурд, фермерҳои на он қадар дорое, ки дар гурӯҳҳои истеҳсоли фаъолият мекунанд (гурӯҳҳои фермерӣ), ки мувофиқи талаботҳои ихтисосӣ ба додани рӯйхати ҷиҳати гирифтани қарзи (кредит) тичоратӣ қодир нестанд.

Чунин гурӯҳҳои истеҳсоли метавонанд гранте, ки ҳадди ниҳоии он ба 35,000 доллари ИМА ба як гурӯҳ рост меояд, дастрас намоянд. Грантҳо барои харидории таҳҷизотҳо, молҳо ва хизматрасонӣ дода мешаванд, ки аз он 20%-и маблағгузорӣ бояд аз тарафи гурӯҳҳои истеҳсоли саҳмгузорӣ шавад. Барои харидории тракторҳо бошад - 30% саҳми гирандагони грантро ташкил медиҳад.

МД РССК барои арзёбии барномаи маблағгузори грантӣ маъсул мебошад.

Критерияҳо барои гирифтани грантҳо аз тарафи баҳрабарандагон инҳоанд:

- Хоҷагиҳои хурди фермерӣ (дар гурӯҳҳо/иттиҳодияҳо). То 0,5 гектар ба як шахс/аъзо;
- Ташкили гурӯҳҳои фермерӣ, ки наздики 25 истехсолкунандагони хурдро фаро мегирад;
- Аъзоёни гурӯҳе, ки доройҳои назаррас надоранд;
- Аъзоёни гурӯҳе, ки имконияти гирифтани қарз (кредит) аз муассисаҳои молиявӣ надоранд (аз ҷумла, аз муассисаҳои молиявии қарзии хурд).

Баҳрабарандагони Лоиха ва ҳуқуқҳои онҳо барои намудҳои гуногуни дастгирӣ дар зер оварда шудаанд:

Типҳои баҳрабарандагон	Хусусиятҳои асосӣ	Намуди дастгирӣ
Фермерони хурд (дар гурӯҳҳо/иттиҳодияҳо)	То 0,5 га барои як шахс/аъзо	- Омӯзиш ва кӯмаки техникӣ - Муайян кардани бозор, дастгирии амалии рушди ЗАИ/ҳамкории самаранок - Грантҳо барои тичораткунонӣ
Хоҷагиҳои тичоратӣ (дар гурӯҳҳо/иттиҳодияҳо)	То 2 га барои як аъзо (агар якчанд саҳмдор бошанд); то 10га, агар як саҳмдор бошад	- Омӯзиш ва кӯмаки техникӣ - Муайян кардани бозор, дастгирии амалии рушди ЗАИ / ҳамкории самаранок - Кредитҳо/лизинг
Агро-азнав истехсолкунандагон ва соҳибкорон		- Омӯзиш ва кӯмаки техникӣ - Муайян кардани бозор, дастгирии амалии рушди ЗАИ / ҳамкории самаранок - Кредитҳо/лизинг

(iii). Компоненти III: Тақвияти иқтисодии муассисаҳои таълимӣ ва идоракунии Лоиха. Ин компонент элементҳои махсусан муҳими сохтори институтсионӣ ва дониши академии соҳавии барои дастгирии фаъолияти тичораткунонӣ зарурро устувор мегардонад:

- Дастгирии муассисаҳои таълимие, ки мутахассисони соҳаи хоҷагии қишлоқро тайёр мекунад;
- Низомии маълумотҳои бозорӣ барои фермерҳо ва корхонаҳои агросаноатӣ;
- Дастгирии чихати пешбурди сиёсат ва гузарондани ислохотҳои доимии мустақамкунии иқтисодии Вазорати кишоварзӣ барои пешбурди сиёсат ва таҳқиқотҳои алоҳидаи масъалаҳои муҳими вобаста ба тичораткунонии ин соҳа;

Зеркомпоненти 3.1. Дастгирии муассисаҳои таълимии кишоварзӣ

Мувофиқи ин зеркомпонент Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон, ба номи Ш.Шотемур ва ду коллеҷи аграрӣ барои азнавкунии барномаи таълимӣ ва азнавбарқароркунии, чихати мушкилотҳои назди наслҳои нави хоҷагиҳои омехта, хурд ва агрокорхонаҳои тичоратӣ дастгирӣ карда мешаванд.

Барои коллеҷҳо, Лоиха дастгириро тавассути чораҳои маблағгузорӣ чихати азнавкунии барномаҳои омӯзишӣ, таҳҷизотҳои омӯзишӣ ва биноҳо ба роҳ мемонад.

Зеркомпоненти 3.2. Системаи маълумоти бозор барои фермерҳо ва корхонаҳои агросаноатӣ.

Мувофиқи Лоиха, бунёди ҳамкориҳои давлатӣ - хусусӣ байни Агентии омили назди Президенти ҶТ ва як қатор таҳвилкунандагони хусусии хизматрасонӣ дар соҳаи таъмини маълумот оиди бозори тичоратӣ ба фермерҳо ва корхонаҳои

кишоварзӣ тавассути паёмакҳои хабарӣ (СМС), тариқи ёрии техникӣ ба як қатор чорабиниҳо, дастгирӣ меёбанд.

Аз ҷумла, роҳҳои пешниҳоди чунин маълумот ба таври зайл дар назар аст:

- Фиристонидаи СМС-паёмакҳо (барои фермероне, ки ба шабакаи интернетӣ дастрасии мунтазам надоранд) – таъмини дастрасӣ ба маълумот тавассути шабакаи махсуси муқаммалшудаи дастрасии API (ба мисол, тавассути «утоқи инфиродӣ»-и истифодабаранда, ки метавонад дар саҳифаи махсуси коркардашудаи сомонаи Агентӣ кушода шавад).

Зеркомпоненти 3.3. Дастгирии амаликунии ислоҳоти меъёрӣ-ҳуқуқӣ

Дар доираи ин зеркомпонент иқтидори Вазорати кишоварзии ҚТ дар ислоҳоти сиёсӣ ва пойгоҳи меъёрӣ – ҳуқуқӣ, тавассути маблағгузори таҳқиқотҳои алоҳидаи масъалаҳои асосе, ки ба тичораткунонии ин соҳа даҳлат доранд, баланд бардошта мешавад.

Дастгирӣ дар ҷаҳор соҳаи дар зер номбаршуда ба роҳ монда мешавад:

- Таҳияи стратегияи Вазорати кишоварзӣ барои бунёди ҳадамотҳои машваратии ҳамаҷониба ва устувор – дастгирӣ дар таъсис ва рушди шӯъбаи иттилоотӣ мувофиқи афзалиятҳои Барномаи Ислоҳоти Аграрӣ;

- Ҳалли масъалаҳои оиди мувофиқакунонии меъёрҳои амалкунанда дар бораи нуриҳо ва захрхимикатҳо бо стандартҳои баналмиллалӣ.;

- Таҳлили таъсири сиёсати андозии кунунӣ ба соҳаи кишоварзӣ, захираҳои истеҳсолӣ ва истеҳсолоти кишоварзӣ, баррасии масоили андозбандии гузаришӣ (перекрестный);

- Дастгирии бунёди механизми низоми ҳамоҳангии стандартҳои сифат ва беҳатарии маҳсулоти истеъмолӣ кишвар.

СУРОҒАИ МО:

Ҷумҳурии Тоҷикистон

ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 40

тел: +992 221 11 94

факс: +992 221 04 13

почтаи эл.: info@pmutacp.tj

сомона: www.pmutacp.tj